

قضا و قدر الهی و شرور از دیدگاه ابن سینا، ملا صدرا و علامه طباطبائی

گردآوری و تالیف:
رضوان رحمتی پور

۱۴۰۳

سرشناسه : رحمتی پور، رضوان
 عنوان و نام پدیدآور : قضا و قدر الهی و شرور از دیدگاه ابن سینا، ملا صدرا و علامه طباطبائی / رضوان رحمتی پور
 مشخصات نشر : تهران دانش پارسیان ، ۱۳۷۶
 مشخصات ظاهری : ۱۸۱ ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۰۶-۵۸-۹
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 موضوع :
 رده بندی کنگره :
 رده بندی دیویی :
 شماره کتابشناسی ملی :

قضا و قدر الهی و شرور از دیدگاه ملاصدرا و علامه طباطبائی

گردآوری و تالیف : رضوان رحمتی پور

نوبت چاپ : اول / ۱۴۰۳

تعداد : ۱۰۰ نسخه

بها : ۲۷۹/۰۰۰ تومان

حروفچینی ، چاپ و صحافی : موسسه چاپ کبی تل / ۶۶۴۹۵۱۷۲

ناشر : انتشارات کتاب دانش پارسیان

مسئولیت کلیه مطالب چاپ شده برعهده نویسندگان کتاب می باشد و انتشارات کتاب دانش پارسیان هیچ گونه
 مسئولیتی در قبال مطالب چاپ شده عهده دار نمیشد.

تهران : م. انقلاب، خ. ۱۲ فروردین، ک. بهشت آئین، پ. ۲۱، ط. دوم، واحد ۷

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۰۶-۵۸-۹

چکیده

قضا و قدر از مفاهیم مهم دینی است که فیلسوفان مسلمان در مورد آن تحلیل های مختلفی انجام داده اند. ابن سینا می فرماید، قضا عبارت است از این که تمامی موجودات به نحو جمعی در عالم عقلی به طریق ابداع وجود دارند و قدر یعنی اینکه موجودات پس از حصول شرایطشان به نحو تفصیل در ماده ی خارجی وجود می یابند، و بالاخره قضا، عبارت از علم خدا به تمامی معلولات و مکونات و مبدعات است. اما ملاصدرا قضا را به دو نوع ذاتی و فعلی تعریف می کند که تعریف فعلی او از قضا این گونه است که قضا وجود حقایق کلیه و صور عقلیه موجودات در عالم عقلی است که بر وجه کلی و بدون زمان به ابداع باری موجود شده اند و تعریف دوم او که قضای ذاتی است و آن را همان صورتهای علمی لازمه ذات واجب می داند بدون آنکه هیچ جعل و تأثیر و تأثیری میان واجب تعالی و آنها وجود داشته باشد و این صورتهای علمی از اجزای عالم به شمار نمی روند و این قضای ربانی که صورت علم خداوند است قدیم بالذات و باقی به بقای الهی است. و قدر مرتبه ی بعد از قضا است. قضا و قدر در دیدگاه علامه طباطبایی، قضاء بر وجوبی که موجودات امکانی، از جهت انتسابشان به علل تامه بدان متصف می گردند، می باشد. وجود عینی موجودات ممکن، با نظام احسن خود، علم فعلی واجب تعالی است، و در مرتبه بالاتر از آن علم ذاتی واجب تعالی است که با آن همه ی اشیاء آن گونه که در خارج وجود دارند، برای واجب تعالی بطور تفصیل و به نحو عیان می باشند. بنابراین قضا بر دو قسم است، قضای ذاتی و قضای فعلی. قدر به معنای اندازه یا حدی است که شیء در صفات و آثارش به خود می گیرد.

ابن سینا شر را امری عدمی می داند که ذاتی ندارد، بلکه عدم جوهر یا عدم کمالی برای جوهر است. ملا صدرا نیز شر را امری عدمی، یا عدم ذات یا عدم کمال ذات می داند. و علامه طباطبایی شر را مقابل خیر می داند که همان عدم ذات یا عدم کمال ذات است. در مجموع سه دیدگاه، وجود شرور اندک و قلیل در نظام احسن از لوازم لاینفک آن می باشد.

کلید واژه ها: قضا، قدر، قضای فعلی، قضای ذاتی، خیر و شر، نظام احسن

فهرست مطالب

بخش اول: کلیات

فصل اول: طرح تحقیق	۱
۱- بیان مسئله	۲
۲- اهمیت مسئله	۴
۳- پیشینه پژوهش	۵
۴- سؤال اصلی پژوهش	۶
۵- سؤالهای فرعی پژوهش	۶
۶- فرضیه	۷
۷- روش تحقیق	۷
۸- ساختار پایان نامه	۷
فصل دوم: مفهوم شناسی	۸
۱- قضاء	۸
الف: معنای لغوی قضا	۸
ب: معنای اصطلاحی قضاء	۱۱
۲- قدر	۱۳
الف: معنای لغوی قدر	۱۳
ب: معنای اصطلاحی قدر	۱۵
۳- خیر	۱۶
الف: معنای خیر در لغت	۱۶
ب: معنای خیر در اصطلاح	۱۷
۴- شر	۱۷
الف: معنای شر در لغت	۱۷

ب: معنای شر در اصطلاح.....	۱۸
۵- نظم.....	۱۹
الف: نظم در لغت.....	۱۹
ب: نظم در اصطلاح.....	۱۹
۶- حسن.....	۲۰
الف: حسن در لغت.....	۲۰
ب: حسن در اصطلاح.....	۲۰

بخش دوم: قضا و قدر از دیدگاه سه حکیم

فصل اول: قضا و قدر از دیدگاه ابن سینا.....	۴
۱- عنایت.....	۴
۲- قضا و قدر.....	۶
نتیجه گیری.....	۱۰
فصل دوم: قضا و قدر از دیدگاه ملاصدرا.....	۱۰
۱- عنایت.....	۲۲
۲- قضای فعلی.....	۱۲
۳- قضای ذاتی.....	۱۵
۴- قضای اجمالی و تفصیلی.....	۱۷
۵- قدر الهی از دیدگاه ملاصدرا.....	۱۹
۶- تعریف و حقیقت قدر.....	۱۹
۷- ویژگیهای قدر.....	۳۱
۸- اشتمال قضا بر قدر.....	۲۱
۹- قدر علمی و عینی.....	۲۲
۱۰- مرحله ی قدر عینی مرتبه ای از علم خدا.....	۲۳
نظر نهایی ملاصدرا.....	۲۴
نتیجه گیری.....	۲۷
فصل سوم: قضا و قدر از دیدگاه علامه طباطبایی.....	۲۷

۳۶- سبزواری، ملاهادی، تصحیح و تعلیقه و مقدمه استاد سید جلال الدین آشتیانی، دانشگاه

مشهد

شرح منظومه، چاپ پنجم، قم، انتشارات دار العلم، ۱۳۶۶

۳۷- _____، اسرارالحکم، قم: مطبوعات دینی، ۱۳۸۳

۳۸- _____، شرح المنظومه، تصحیح حسن حسن زاده آملی، نشر ناب، ۱۴۱۶

ه. ق

۳۹- سجادی، سید جعفر، فرهنگ و معارف اسلامی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۳

۴۰- _____، فرهنگ علوم فلسفی و کلامی، تهران، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۷۵

۴۱- _____، فرهنگ اصطلاحات فلسفی ملاصدرا، جلد، وزارت فرهنگ و

ارشاد اسلامی تهران، چاپ: اول، ۱۳۷۹ ه ش

۴۲- سعیدی مهر، محمد، آموزش کلام اسلامی ۲، قم، ناشر: کتاب طه، ۱۳۸۵

۴۳- شیرازی، صدرالدین محمد، مبدأ و معاد، ترجمه محمد الحسینی اردکانی، تهران، مرکز

نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲

۴۴- _____، شرح اصول کافی، ترجمه و تعلیق محمد خواجوی،

تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، ۱۳۶۶

۴۵- _____، اسفار، ترجمه محمد خواجوی، انتشارات مولی

۴۶- صدوق، محمد بن علی بن الحسین ابن بابویه، التوحید، تحقیق: سید هاشم الطهرانی،

قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، بی تا

۴۷- صلیبا، جمیل، فرهنگ فلسفی، مترجم: منوچهر صانعی دره بیدی، مؤسسه انتشارات

حکمت، چاپ اول، ۱۳۶۶

۴۸- طباطبایی، محمد حسین، تفسیر المیزان، ترجمه محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر

انتشارات اسلامی، ۲۰ جلد، ۱۳۷۴

۱۵۰ قضا و قدر الهی و شرور از دیدگاه ابن سینا، ملا صدرا و علامه طباطبائی

۴۹- _____، **نهایه الحکمه**، قم، مؤسسه نشر اسلامی، بهمن ۱۳۶۲

۵۰- طباطبائی، محمد حسین، **نهایه الحکمه**، ترجمه و شرح علی شیروانی، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶

۵۱- _____، **اصول فلسفه و روش رئالیسم**، ج ۴، چاپ چهارم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۶۸

۵۲- طوسی، خواجه نصیرالدین، **تجرید الاعتقاد**، چاپ اول، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۴۰۷ هـ ق

۵۳- طوسی، نصیرالدین محمد، **شرح الاشارات و التنبیها**، چاپ دوم، دفتر نشر کتاب، ۱۴۰۳ هـ

۵۴- عبدخدایی، محمدهادی، **خیر و شر در آفرینش**، پایان‌نامه‌ی دوره‌ی دکتری، به راهنمایی دکتر بهشتی و دانشکده‌ی الهیات دانشگاه تهران، ۱۳۷۱

۵۵- فراهیدی، خلیل بن احمد، **کتاب العین**، تحقیق: مهدی المجرومی و ابراهیم السامری، بیروت: مؤسسه الاعلمی، الطبعة الاولى، ۱۴۰۸ هـ. ق

۵۶- فروغی، محمدعلی، **سیر حکمت در اروپا**، ج ۲، چاپ سوم، تهران، انتشارات زوآر، ۱۳۷۲

۵۷- قدردان قراملکی، محمدحسن، **خدا و مسأله شر**، چاپ اول، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۸

۵۸- قطب الدین رازی، **شرح الشرح بر الاشارات و التنبیها** ابن سینا، چاپ دوم، تهران، دفتر نشر کتاب، ۱۴۰۳ هـ

۵۹- فصلنامه علمی - تخصصی کلام اسلامی، پاسخ ابن سینا به پارادکس عنایت الهی و وجود شر در عالم، محمد محمد رضایی و حسین رهنما، ص ۶۱، شماره سوم، پیاپی ۸۳، پاییز ۱۳۹۱

۶۰- فصلنامه علمی - پژوهشی حکمت سینوی (مشکوه النور)، نظام احسن و مسئله شرور در فلسفه ابن سینا، فاطمه صادق زاده قمصری، ص ۴۵، دانشگاه امام صادق(ع)، بهار و تابستان ۱۳۸۹

۶۱- قرشی-علی اکبر، قاموس قرآن، قم: دارالکتب الاسلامیه، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۱
۶۲- کار سازی، وحیده، بررسی تطبیقی قضا و قدر از دیدگاه ابن سینا و ملاصدرا، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۹۲
۶۳- کلینی، شیخ محمد، ۱۳۴۸، اصول کافی، شرح سید جواد مصطفوی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اهل بیت

۶۴- گرجیان، محمد مهدی، قضا و قدر و جبر و اختیار، جامعه مدرسین، ۱۳۷۴ و ۱۳۷۵.
۶۵- مرزبان وحی و خرد، یادنامه‌ی مرحوم علامه سید محمدحسین طباطبایی، تهیه و نشر: مؤسسه‌ی بوستان کتاب قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپخانه‌ی دفتر تبلیغات اسلامی، نوبت چاپ: اول، ۱۳۸۱

۶۶- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، تهران، شرکت طبع بحارالانوار

۶۷- محمدی، علی، ۱۳۷۸، شرح کشف المراد، قم، دار الفکر
۶۸- محمدی ری شهری، محمد، دانشنامه عقاید اسلامی، قم، دارالحديث، ۱۳۸۵
۶۹- مصباح یزدی، محمدتقی، آموزش فلسفه، چاپ دوم، تهران، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶

۷۰- _____، آموزش عقاید، ۱، سازمان تبلیغات، ۱۳۷۴
۷۱- _____ شرح الهیات شفاء، ج ۳، تحقیق و نگارش عبدالجواد ابراهیمی فر، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رحمه الله علیه، ۱۳۸۷

۱۵۲ قضا و قدر الهی و شرور از دیدگاه ابن سینا، ملا صدرا و علامه طباطبائی

۷۲- مصطفوی، حسن، التحقيق فی کلمات القرآن، ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،

چاپ تهران، ۱۴ جلد، ۱۳۶۸ش

۷۳- مطهری، مرتضی، مجموعه آثار، ج ۱، چاپ دوم، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۷۰

۷۴- _____، ۱۳۷۲، انسان و سرنوشت، تهران، انتشارات صدرا.

۷۵- _____، درسهای الهیات شفا، ج ۳، چاپ اول، تهران، انتشارات حکمت، بهار

۱۳۷۶

۷۶- _____، عدل الهی، تهران، انتشارات صدرا، ۱۳۸۶

۷۷- صدرالمتألهین، محمد شیرازی، الحکمه المتعالیه فی الاسفار العقلیه الاربعه، بیرت،

ناشر: دار احیاء التراث العربی، ۹ جلد، وفات ۱۰۵۰ق

۷۸- ملا صدرا شیرازی، صدرالدین محمد، ۱۳۵۴، مبدأ و معاد، تهران، چاپ سنگی

۷۹- _____، شواهد الربوبیه، چاپ دوم، تهران، مرکز نشر

دانشگاهی، ۱۳۶۰ هـ ش

۸۰- _____، اسرار الایات، تعلیق و مقدمه محمد خواجوی،

تهران، مؤسسه مطالعات و تحقیقات، ۱۳۶۰

۸۱- _____، مبدأ و معاد، ترجمه‌ی احمد بن محمد الحسینی

اردکانی به کوشش عبدالله نورانی، تهران، ۱۳۶۲، چاپ و صحافی مرکز تولید و انتشارات

مجتمع دانشگاهی ادبیات و علوم انسانی، فصل چهارم

۸۲- _____، ۱۳۷۸، ترجمه اسفار، ترجمه محمد خواجوی،

انتشارات مولی

۸۳- ملک‌شاهی، حسن، ترجمه و شرح اشارات و تنبیهات، ج ۱، چاپ دوم، تهران،

انتشارات سروش، ۱۳۷۵

۸۴- معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران، انتشارات امیر کبیر، ۱۳۴۲

۸۵- میرداماد، محمدباقر بن محمد، القیسات، با تعلیق و تصحیح مهدی محقق، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۳۶

نرم افزارها

۸۶- کتابخانه حکمت اسلامی، قم، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، ۱۳۷۸ ه ش

۸۷- کتابخانه کلام اسلامی، قم، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، ۱۳۸۹ ه ش